

**ENGELLERİ EDEBİYATLA AŞMAK: ENGELLİ YAZARLARIN TÜRK EDEBİYATI
TARİHİNE KATKILARI***

Dr. Öğr. Üye. Koray ÜSTÜN**

ÖZ

Sanat, insana estetik bir perspektif kazandırmakla birlikte Aristo'dan beri üreticisine sağladığı arınma ile psikolojik boyutu da bulunan bir eylemdir. Malzemesi dil olan edebiyat da bu sanatlardan biridir. Edebiyat, okur ya da yazar rolü bağlamında bireyleri toplum içerisinde "ötekileştirilmiş" kimliklerden sıyrarak kendini ifade eden, anlayan, anlatan ve tasarlayıp kurgulayan kişiler olmalarını sağlamakta önemli bir rol üstlenmektedir. Bireyler, okur olarak estetik ve dil gelişiminin yanında realitenin ötesinde bir dünya fırsatı yakalarken kendi yazınsal üretim süreçlerini başlatıp ortaya metin koyup yazar kimliği edinerek de kendi tasarladıkları kurmaca âlemleri paylaşma olanağı bulmaktadırlar.

Teknolojinin gelişmesine paralel olarak hızlanan basın-yayın faaliyetleriyle birlikte çağdaş Türk edebiyatında da engelli bireyler tarafından yazınsal üretim faaliyetleri hız kazanmış; edebiyatın şiir, roman, öykü gibi farklı türlerinde engelliler tarafından üretilen eserlerin görünümü artmıştır. Bu üretim, engelli yazarların sosyal ve psikolojik açıdan kendini gerçekleştirme süreçlerine önemli bir katkı sağlamakla birlikte Türk edebiyatında da ciddi bir birikim oluşturarak bir saha yaratmıştır.

Bu çalışmanın amacı, engellerini aşarak yazınsal üretimleriyle Türk edebiyatına katkı sağlayan yazarları tanıtmak ve bu yazarların eserlerinde görülen tematik ve biçimsel ortaklık ve farklılıkları ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda engelli yazarlar tarafından kaleme alınan eserler tespit edilecek, tür bakımından sınıflandırılacak ve ardından metinlerden hareketle engelli yazarların Türk edebiyatına katkıları genel bir çerçeve dahilinde ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türk edebiyatı, engelli yazarlar, engelli edebiyatı

**OVERCOMING THE OBSTACLES WITH LITERATURE: THE CONTRIBUTION MADE
BY DISABLED AUTHORS TO TURKISH LITERATURE**

ABSTRACT

Art is an action that includes a psychological aspect by providing catharsis for its creators since Aristotle, as well as bringing an aesthetic perspective to human. Literature, drawing its strength from language, is one of these arts as well. It plays a crucial role in individuals' transformation from "otherized" identities into individuals who can Express themselves, understand, explain and design as well as fictionalize in the context of reader or author. As a reader, individuals seize an opportunity for a world beyond reality along with aesthetics and language development. Besides, individuals acquiring the author identity get the chance to share their own fictional worlds by initiating their literary production process and producing texts.

Thanks to the press activities that have accelerated correspondingly with technological development, literal production activities by disabled individuals in modern Turkish literature

* Bu çalışma İstanbul Üniversitesi Engelliler Uygulama ve Araştırma Merkezi ile İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sağlık Daire Başkanlığı Engelliler Müdürlüğü'nün işbirliği ile gerçekleşen Düünden Bugüne Engellilik başlıklı Engellilik Araştırmaları Konferansında sunulan bildirinin genişletilmiş ve gözden geçirilmiş hâlidir.

**Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, korayustun@hacettepe.edu.tr , Orcid No: 0000-0003-1033- 5966

have gained speed. Furthermore, the works produced by disabled individuals in different genres of literature such as poetry, novel, and short story have increased in number. This production has enormously contributed to disabled individuals' self-realization process both socially and psychologically. Besides, it has opened up a field by creating a significant accumulation in Turkish literature.

In this article, a general review has been made on writers who contributed to Turkish literature with their literary works by overcoming their mental and physical disabilities. And, the thematic and stylistic differences and similarities observed in these works have been presented. Individuals, many of whom continue their literary works with the aid of local administrations have been observed that they gave examples of different genres such as poetry, novel, short story, essay, memoir, and autobiography. Besides, it has been determined that, while individualistic themes gained importance in poetry and short story, in other genres, assessments concerning the social aspect draw the attention. These texts, which should not be evaluated only as literal outputs, also include many factors in respect of disabled individuals' psychology and the way they position themselves in society.

Keywords: Turkish literature, disabled writers and poets, disabled literature

Giriş

Bir duygu, tasarı ya da güzelliğin anlatımında kullanılan yöntemlerin tümü olarak tanımlanan sanat, temas ettiği bireyde estetik bir derinlik doğurmakla birlikte üreticisi için de psikolojik bir arınmayı beraberinde getirmektedir. Resim, müzik, heykel gibi edebiyat da bu bağlamda hem yazarında hem de okurunda realitenin ötesinde bir dünya algısı yaratmaktadır. Bu tasarlanmış yeni dünya içerisinde yazar/okur rolü üstlenen bireyler, toplum tarafından yüklenilen kimliklerinden sıyrılma olanağı bulmakta; kendini ifade eden, anlayan, anlatan, kurgulayan öznelere dönüşmektedirler. Dili günlük iletişim çerçevesinden çıkarıp imgelemine somutlaştırma noktasında bir araç olarak görerek metinlerini üreten yazarlar, kendi yazınsal süreçlerinde estetik ve sanatsal boyutu olan eserler ortaya koymakta; tasarladıkları kurmaca evreni paylaşımlarıyla da yazılarına malzeme ettikleri belleklerini kolektif bilincin bir parçası haline getirmektedirler. Böylelikle yazar-metin ilişkisi, okura da temas ederek yazınsal üretim her okumada yeniden başlama olanağı bulmaktadır.

Teknolojinin gelişmesine koşut olarak hızlanan basın-yayın faaliyetleriyle birlikte çağdaş Türk edebiyatında da pek çok eser gün yüzüne çıkmış, toplumdaki farklı grupların temsilcileri tarafından yazılan eserlerin artmasıyla tematik ortaklıkların yanında yazar odaklı edebiyat tasnifleri de ortaya çıkmıştır. Örneğin yazarların beslendikleri tarihî olgular (Milli Mücadele, 12 Mart vb.), doğum yerleri ve yetiştikleri bölgeler (İstanbullu, Ankaralı yazarlar vb.), aldıkları eğitim (Köy Enstitüsü, Mülkiyeli yazarlar vb.) edebiyat tarihçilerinin yaptıkları tasniflerde ölçüt olarak kullanılmaktadır. Engelli yazar ve şairler tarafından kaleme alınan eserleri de bu bağlamda düşünmek mümkündür. Fiziksel ya da zihinsel engellerinden doğan yaşanmışlıkları kaleme aldıkları eserlerde işleme olanağı bulan bu yazar ve şairler, yazınsal üretimleriyle sosyal ve psikolojik açıdan kendini gerçekleştirme süreçlerine önemli bir katkı sağlamakla birlikte Türk edebiyatında da ciddi bir birikim oluşturarak bir alan yaratmışlardır. Bahsedilen teknolojik baskı imkânlarının artmasıyla birlikte sayıları görünür biçimde artan engelli yazar ve şairler, kaleme aldıklarıyla kendi seslerini yaratmışlar, bu sesle gördüğü gerçeği ya da kurduğu hayali aktararak Türk edebiyatına bir katkı sağlamışlardır. Bu yazarların pek çoğu kendi dünyalarını anlatma ve bir

farkındalık yaratma amacını taşımakla birlikte Kemalettin Tuğcu ve Necati Tosuner gibi edebiyat dünyasındaki varlıklarını yazınsal güçleri ile sağlayan isimler de bulunmaktadır. Bu bağlamda meslekleri ve toplumdaki öncü rolleri ile engelli kimliklerini aşarak engelli dünyasını toplumun farklı katmanlarına anlatma misyonu yüklenmiş Mithat Enç, Şükrü Sürmen, İlknur Peder gibi isimlerden de bahsetmek gerekir. Hukuk Fakültesindeki eğitimi sırasında yakalandığı göz tüberkülozundan ötürü görme yetisini kaybeden Enç, eğitimini yurtdışında burslu olarak sürdürmüş; yurda döndüğünde aralıksız olarak akademik faaliyetlerine devam etmiştir. Enç'in görme yetisini kaybetmesine karşın bağıni kuvvetlendirerek yürüttüğü çalışmaları onu engelli dünyasında ilham alınacak öncü isimlerden biri yapmıştır. Benzer bir biçimde mimar Şükrü Sürmen ve psikolog İlknur Peder'in mesleki rolleri de engelli kimliklerinin ötesine geçmiş ve bu isimler yazınsal üretimleriyle engelliliğin toplum tarafından doğru algılanmasına imkân tanımışlardır. Mesleki ve/ya yazınsal başarılarıyla öne çıkan bu isimlerin dışında yerel imkânların el verdiği ölçüde sesini duyurmaya çalışan, duygu ve düşüncelerini yazınsal türler aracılığıyla aktarma amacı taşıyan pek çok yazar ve şairden de bahsetmek mümkündür.

Bedensel ve zihinsel engellerinden doğan olumsuzlukları anlatmak ve kendi iç dünyalarında yaşadıkları duyguları paylaşmak amacıyla eserlerini bir araya getiren yazar ve şairler, konu ve üslup bakımından taşıdıkları ortaklıklardan ötürü aynı potada değerlendirilebilmektedir. Şiir, roman, öykü, anı, deneme gibi edebiyatın pek çok farklı türüyle eser veren yazar ve şairlerin engellerinden kaynaklı pek çok sıkıntıyı aşip metinlerini tamamlayarak yayımlamaları, bu kişilerin yazınsal faaliyetler aracılığıyla bireysel ve toplumsal engellerinde üstesinden geldiklerinin kanıtıdır. Bu duruma örnek olarak Sibel Aşçı, Vahit Yazgan, Rukiye TÜreyen ve Beyhan Karabulut örnek gösterilebilir. Sibel Aşçı, otuz dört yaşında geçirdiği bir hastalık sonucu yürüme ve konuşma yetisini yitirmiş, hastalık sonrasındaki süreci kızının geliştirdiği bilgisayar programı yardımıyla *Hayata Bir Buse* adıyla kitaplaştırmıştır (Milliyet, 23 Şubat 2018). Vahit Yazgan, geçirdiği beyin felcinin ardından yüzde yüz engelli hale gelmesi ve tek parmağını kullanarak günde on beş cümle yazabilmesine karşın farklı türlerde dört kitap yayımlamıştır (Samsun Gazetesi, 31 Aralık 2015). Rukiye TÜreyen, yüzde doksan dokuz engeline karşın kullanabildiği tek parmağıyla bilgisayarını kullanarak yüz yirmi sekiz sayfalık kitabında dört hikaye, bir oyun, bir skeç, bir senaryo, bir de mektuba yer vermiştir (Posta, 10 Nisan 2018). Beyhan Karabulut ise uzun yıllar İngilizce öğretmenliği yapmasının ardından ALS teşhisi konularak yatağa mahkûm olmuş, gözlüğüne takılan lazer yardımıyla yatağının karşısına asılı harfleri seçerek kitabını tamamlamıştır (Habertürk, 23 Ocak 2016). Bahsi geçen isimlerin dışındaki engelli yazarların tümü benzer çabaların sonucunda kitaplarını tamamlamışlardır. Bu durum, büyük bir azim ve çabanın göstergesi olduğu kadar yazar ve şairlerin edebiyata yükledikleri işlevin de bir göstergesidir. Edebiyat aracılığıyla duygu ve düşüncelerini aktarma olanağı buldukları gibi, edebiyata iletişimsel bir misyon da yüklemişler, kendi varlıklarını edebiyat yardımıyla gösterme amacıyla eserler vermişlerdir.

Engelli bireyler tarafından yazılmış kitapların pek çoğunun 2000 sonrası basılmış olması dikkat çekicidir. Bu durumun temel nedeni gelişen teknoloji ile birlikte basım faaliyetlerinin yaygınlaşmasıdır. Matbaacılığın dijital baskı tekniğiyle daha az sayıda ve daha düşük maliyette kitap basılmasına imkân tanınmasıyla birlikte baskı adeti bini bulmayan pek çok kitap yayımlanmış ancak basılan kitap sayısının artmasına

rağmen eserlerin pek çoğu basılı kopyanın azlığından dolayı geniş kitlelere ulaşma alanı bulamamış ve yalnızca yazarın yaşadığı yerdeki yerel kitleler tarafından tanınmıştır. Bu durumun temel göstergelerinden biri engelli yazarlara ilişkin haberlerin mahalli yayınlar ve ana akım gazetelerin yerel ekleriyle sınırlı olmasıdır. Bu haberlerde yazar ve şairlerin ortaya koydukları kitaptan çok engellerine meydan okuyarak yazma faaliyetlerine girişmeleri ön plana çıkarılmış böylelikle kamuoyundaki görünüşleri de bu bağlamda sınırlı kalmıştır. Kimi haber içeriklerinde ise yazar ve şairlerin idari yöneticiler tarafından desteklenmiş olması ön plana çıkarılmış; baskıyı üstlenen yönetimlerden bahsedilmiştir. Yazarların yazınsal süreçlerin öznelere olmaktan ziyade sosyal devlet politikalarının nesnelere olarak sunulmasının sonucunda eserlerin yazınsal nitelikleri göz önünde bulundurulmamıştır. Bu durum ortaya konulan çabaya yönelik bir haksızlık olarak değerlendirilebilir. Engelli kimliklerinden sıyrılmak arzusuyla eserler kaleme alan bireylere ait eserlerin tanıtılmasında eserler yerine engellerin vurgulanmasının daha nitelikli eser verme noktasında bireylerin motivasyonuna olumsuz bir etkisi olacağı muhakkaktır.

İnternetin yaygınlaşmasıyla birlikte çeşitli forum ve antoloji sayfalarından eserlerini yayımlama olanağı bulan yazar ve şairler, yerelliğin sınırlarını kırma olanağı bulmuşlardır. Bu duruma en iyi örneklerden biri Fatmanur Benli'dir. Görme engelli yazar, sanal ağ üzerinden kitap paylaşımı olanağı sunan Wattpad üzerinden yazdıkları paylaşmış; *Benkolik* adlı eseri burada elli üç bin okura ulaşmıştır¹. Burada sağladığı popülerliğin sonucunda yazarın *Yalnız* adlı kitabı basılma olanağı bulmuştur.

Engelli bireylerin kaleme aldıkları eserler, türlerine göre tasnif edildiğinde metinlerin şiir, roman, öykü ve özyaşamöyküsel türlere odaklandığı görülmektedir. Abbas Karabulut, Ali Haydar Koyun, Erdal Yalçın, Halis Kuralay gibi isimler birden fazla türde eser verirken Nurçin Arlı, Senem Ünal, Şevki Kaysal gibi isimler tek bir edebî türde yoğunlaşmıştır. Bu bağlamda engelsiz kalemlerden çıkan metinleri; şiirler, roman-öyküler ve otobiyografik metinler olmak üzere üç başlık altında tasnif etmek mümkündür.

Roman ve Hikâye Yazarları

Engelli bireyler tarafından kaleme alınan eserlere bakıldığında yazınsallık bakımından en olgun türün roman olduğu söylenebilir. Popüler edebiyatın temel izlekleri olan aşk ve yalnızlık odağında yazılmasıyla birlikte bireyin psikolojik unsurlarını göz ardı etmemeleri ve olayın yanı sıra durum betimlemelerine de yer vermeleri bakımından bu eserleri başarılı olarak değerlendirmek mümkündür.

Buket Gülekoğlu'nun *Ölümün Gölgesinde* ile psikolog bir kadının depremde yaşadıklarını anlattığı *Yüreğimdeki Deprem* adlı eseri, Gökçe Nas Oğuzlar'ın *Canan*'ı ve Fatih Çelik'in *Çılgılık*'i engelli yazarların kaleminden çıkan başarılı eserlere örnek olarak verilebilir. Bireyin iç dünyasını göz ardı etmeyen ve yazınsal bir dil yakalama gayesi taşımaktadır. Bu eserlerin yanı sıra polisiye izlekler barındırmasıyla ayrı bir noktada duran Furkan Uğur Eşitti'nin *Karmaşa* ve Talha Yıldız'ın *Paşalar Divanı* adlı eserleri de türün dikkat çeken diğer örnekleridir. Engellilerle birlikte yaşama kültürünü

¹Metnin okuyucu sayısına Wattpad üzerinden erişilmiştir. Benli'nin eserlerini paylaştığı ağ sayfası olan www.wattpad.com/user/fatmanurbenli123 adresinden güncel okur sayısına erişmek mümkündür.

yaygınlaştırmak amacıyla başlatılan "Engelsiz Kitaplar Projesi" kapsamında, "Engelsiz Dünya Platformu" işbirliğiyle hazırlanan bu iki çalışma, kendilerinden sonraki yazarlara yol açacak öncü metinlerdir. Yıldız, romanına dair verdiği mülakatta engellerinden dolayı gerçekleştiremediği hayallerini bu romanda aktardığını anlatmıştır. Mülakatın haber metni şöyledir:

"Okuduğu her romandaki karakterle bir bağ oluşturduğunu söyleyen Yıldız, "Herkesin bir hayali vardır. Engelli olsun sağlıklı olsun fark etmez. Acaba ben polis olsaydım nasıl olurum? Becerebilir miydim? Romanın kahramanının yerine geçerdim polisiye roman okuduğum zaman. Romanları içselleştirdim. Mademki polis olamadım. Bir cinayet masasında çalışmadım. Bir romancı olarak tanınmak istiyorum. Agatha Christie olmak istiyorum naçizane. Devletimiz bize sahip çıktı. Artık bizde sıradan bir vatandaş olduk. Artık hiç kimse bizden korkmuyor. Sıradan gibi davranıyor. Roman çıkarmam da annemin çok desteğini gördüm. Her engelli bireyin bir hayali yeteneği mutlaka vardır. Her engellinin bir meslek sahibi olmasını istiyorum" diye konuştu" (Star, 09.11.2015) .

Görüldüğü üzere Yıldız, yalnızca bir roman kaleme almamış aynı zamanda kendini gerçekleştirme adına ciddi bir yol da kat etmiştir. Roman Yıldız için yalnızca bir yazınsal eser değil aynı zamanda onun öz değerinin gelişmesi noktasında da önemli bir aşamanın başlangıcı olmuştur. Furkan Uğur Eşitti'nin yazma serüveni de benzer şekilde başlamış, o da kendi merak ve heveslerinden hareketle *Karmaşa*'yı kaleme almıştır. Sesli betimlemesini dinlediği diziden etkilenerek çocukluk hayalini gerçekleştirmeye karar verdiğini Eşitti'nin cümleleri kendisi hakkında yapılan haberde şu şekilde aktarılmıştır:

"Furkan Uğur Eşitti, "Aslında benim gibi görme engellilerin filmleri dizileri izlemesi bir hayaldi. Ama engelsiztrt.tv adresi dizileri sesli betimlemeli olarak yayınlamaya başlayınca adeta hayatımız değişti. Ben en çok Filinta dizisini beğeniyorum. Diziyi siteden izledikten sonra, bir polisiye roman yazma fikri oluştu. Böylece çocukluk hayalimi de bir şekilde gerçekleştirme fırsatı bulmuş oldum. Karmaşa ismini verdiğim romanım, tıpkı Filinta dizisindeki gibi adaleti korumaya çalışan insanların hikâyesini anlatıyor" diyerek özetliyor yaşadıklarını" (Milliyet, 07.03.2016)

Yazınsal bilincin göz ardı edilmeden, otobiyografik öğelerden ziyade kurmaca bir dünyanın kurgulandığı romanlar, engellilikle ilişkili sosyal bir projeden doğmasına karşın bu kimlikten arındırılarak salt roman tanımlamasını hak etmişlerdir. Engelli bireyler tarafından kaleme alınan öykülerde ise otobiyografik unsurlara ağırlık verilmesi dikkat çekicidir. Daha çok bir engellinin gözünden dünyanın ve duyguların tanımlanması odağında kurgulanmış bu öykülere örnek olarak Ömer Bekir Kazan'ın eserleri verilebilir. Yazar eserlerinde engelleri aşan kahramanlar kurgulamış ve onların dünyasını okura sunmayı hedeflemiştir. Roman ve öykü bağlamında dini içerikli çocuklar için yazılmış örnekler de görülmektedir. Mahmut Nadir Ünal'ın evliya yaşamlarından hareketle yazdığı kısa öyküler bu bağlamda değerlendirilebilecek metinlerdir.

Engelli bireyler tarafından kaleme alınan tespit edilmiş roman ve öyküler şunlardır:

Buket Gülekoğlu [*Ölümün Gölgesinde* (2016), *Bilmecelere Gizlenmiş Türkçe* (2017), *Yeryüzü Masalı* (2017), *Hayvanlar Orkestrası* (?)]; **Fatih Çelik** [(*Çılgılık* (2015), *Nefes* (2016)]; **Fatmanur Benli** [*Yalnız* (2018), *Benkolik* (?), *En* (?)]; **Ferhat Güler** [(*Bilinmeyene Doğru* (2008), *Düşler Eskicisi* (2011)]; **Furkan Uğur Eşitti** [*Karmaşa* (2015)]; **Gökçe Nas Oğuzlar** [*Canan* (2017), *Hiç Bitmeyen Masallar 1-2* (2018)]; **Halis Kuralay** [*Abese Ruhu* (2011), *Kör Öyküler* (2013), *Fati'nin Maceraları* (2013), *Dirsekler Yalan Söylemez* (2013)]; **Mahmut Nadir Ünal** [*Evlialardan Çocuklara Güzel Ahlak Hikâyeleri: Demirci Baba, Geyikli Baba, Gül Baba, Somuncu Baba, Terzi Baba* (?)]; **Mertcan Çelebi** [*Mertcan'ın Kompozisyon Defteri* (2014)]; **Mitat Karataş** [(*İnsanlar Arasında* (2006), *Anlamsız Dünya* (2008), *Şiirler Anlatır* (2013)]; **Murat Kefeli** [*Penceremden Gökyüzüne Sarkarken Aşk* (2013), *Veda Balesi* (2015), *Anne Neden Ben* (2016)]; **Nurçin Arlı** [*Vatan Gözlüm* (2016), *Zifiri Aydınlık* (2016), *Tahta Salıncak* (2019)]; **Oğuz Mucurluoğlu** [*Dinle Kardeşim* (2006), *Sevgililer Gününde Hiç Randevum Olmadı* (2012), *Sarı Yalnızlık* (2016)]; **Ömer Alıkılıç** [*Saklı Sızım* (2009)]; **Ömer Bekir Kazan** [*Azmin Gücü* (2013), *Hayata Yön Veren Hikâyeler* (2014), *İlk Dava* (2014), *Ayrılık Rüzgârları* (?)]; **Satı Merdan İlen** [*Denize Şiir Okumak* (2010), *Sakatlığa Övgü* (2015)]; **Şükrü Sürmen** [*Bir Belediye Defteri* (?)]; *Postacıyı Beklerken* (2001), *Fahrettin* (2006)]; **Talha Yıldız** [*Paşalar Divanı* (2015)].

Şairler

Şiir, engelli sanatçılar tarafından en sık eser verilen türdür. Kitaplaştırılan metinlerin yanı sıra sanal antoloji sayfalarında da engelli bireyler tarafından kaleme alınan şiirlerin sıklıkla paylaşılması; türün duygu aktarımına en uygun tür olarak görülmesinden kaynaklanmaktadır. Bu anlayıştan ötürü şiirler genellikle bireylerin iç dünyalarını açığa çıkarmak, dünyayı algılama biçimlerini sunmak ve engellerinden doğan kırılganlıklarını, üzüntülerini ve beklentilerini açığa çıkarmak için yazılmış izlenimi vermektedir.

Engelli bireyler tarafından yazılan şiirlerde ana konu karşılıksız aşk ve bu duygudan doğan yalnızlıktır. Anlatımcı bir anlayışla benzetmelerle kurulu dizelerden oluşan bu parçalarda şairler, içlerinde buldukları duygusal boşlukla engelleri arasındaki bağı sezdirmekte ve böylelikle derinde bir sorgulama da gerçekleştirmektedir. Kimi şairlerde bu sorgulama bir hesaplaşmaya dönüşürken kimileri bireysel konuları işledikleri parçalarının dışında dini konulara ağırlık vermişlerdir. Şairane bir üslubu yakalamaya çalışan bireylerin şiiri bir terapiye dönüştürdüklerini söylemek mümkündür. Duygu anlatımı ve arınmayı sağlayan bu yazma eyleminden doğan şiirler, engelli bireylerin edebiyat bağlamında kendilerini en yoğun biçimde açtıkları ve dolayısıyla edebiyatı topluma ulaşma noktasında bir araç olarak gördükleri başlıca tür olmuştur. Engelli bireylerin kaleminden çıkan şiirlerde şairin sesi ile şiir öznesi eşitlenmiş durumdadır. İmgesel bir derinliğin bulunmadığı metinlerde anlatılan duyguların tümü şairin duygu dünyasında yaşadıklarından oluşmaktadır. Bu durumu şairlerle yapılan röportajlarda kendilerine yöneltilen sorulara yönelik verdikleri yanıtlar ve haklarında yapılmış haberlerle somutlaştırmak mümkündür. Örneğin Batman'da boynundan aşağısı tutmayan yüzde yüz bedensel engelli Abbas Karabulut'la ilgili yapılan bir haberde Karabulut'un yıllar önce bir kadına

platonik bir şekilde âşık olmasıyla hayatının değiştiği, hiç okula gitmemiş olan şairin âşık olduktan sonra sevdalandığı kadına duygularını dile getirmek için arkadaşlarından okuma yazma öğrendiği (CNN Türk 08.12.2018) anlatılmaktadır. Karabulut'un on iki şiir kitabı bulunmaktadır. Doğuştan bedensel engelli Murat Sarioğlu da 11. Kocaeli Kitap Fuarında kendisiyle yapılan söyleşide "Ben yazdığım zamanlarda insanlara buradayım, ben de varım diyorum. İçimdekileri, duygularımı, düşüncelerimi kâğıda döküyorum. İnsanlara anlatamadıklarımı kâğıtlara anlatıyorum." (Yaşadıkça, 02.05.2019) diyerek şiiri bir duygu aktarım aracı olarak gördüğünü ifade etmiştir. Can Ahmet Vural ise şiiri, yaşadığı mücadeleyi paylaşmak için şiir kaleme aldığını şu cümlelerle ifade etmiştir: "Biz nefese talip olduk. Önemli olan nefes almak değil, nefes olmak bu hayatta. Biz de bunun için verdiğimiz mücadelelerin ve emeklerin şiirini, denemelerini yazdık. Birçok sivil toplum kuruluşunda gönüllü olarak çalışıyorum. Beni bu faaliyetlere arkadaşlarım ve ailem götürüyor. Bu tür faaliyetlerde yer almaktan büyük keyif alıyorum" (Yaşadıkça, 07.10.2015). Engelli bireylerin şiiri bir duygu aktarımı olarak görmelerinin bir diğer göstergesi olarak Aziz Öztürk'ün şu cümleleri örnek gösterilebilir:

"Defterimle kalemimle dertleştim ve 2007'den bu yana da şiir yazmaya başladım. Engelli olup hayata küsmek yerine kendimi şiirlerde anlattım. Derdimi şiirlere döktüm. Yani sohbet etmeye hasret yaşıyorum. Benim tek arkadaşım, derdimi dinleyen defterim kalemim. Ben bunları insanlarla paylaşmak istedim. Bir şiir kitabı çıkardım. Televizyon izlerken kimi olaylar, gereksiz olaylar olduğunda üzülüyordum. Bir şey yapamıyordum. Ben kalemimle dertleştim. Şiirlerimde Mehmetçiğe olan sevgimi dile getirdim. Şehidimize olan saygımı dile getirdim. Bir engellinin yani kimseye paylaşamadığı iç dünyasını ben şiirlerin mısralarına döktüm. Çünkü engelli olmak hayata küsmek ya da bir yerlere kapanmak değil. Ben olaya öyle bakmıyorum. Yani sonuçta herkesin yaşayacağı bir kaderi var. Yani ben engelliyim deyip bir şeyler yapmaktan uzaklaşmak, toplumdan uzaklaşmak bence bu yanlıştır" (Yaşadıkça, 24.02.2014).

Engelli bireyler tarafından kaleme alınan şiirlerin başlıca konuları aşk ve yalnızlık olmakla birlikte şairlerin şiirlerinde ele aldıkları diğer konular; ölüm, eğitim, gurbet, insan ve doğa sevgisidir. Kitaplarını bastırma olanağı bulan, tespit edilebilen engelli şairler şunlardır:

A. Haluk Fidan [*Ben Âşıktım O Sarışındı* (2015)]; **Abbas Karabulut** [*Gidiyorum Yalnızlığa* (2009), *Umudu Büyütmek* (2010), *Engelsizce Yaşamak* (2011), *İçinizden Biri* (2012), *Tanıdıklarım Çok Tanıyanım Yok* (2014), *İnsanı Sarhoş Eden Nedir* (2015), *Whom Do You Call Disabled?* (2016), *Göçebe Şair* (?), *Engelli Dediğiniz Kim?* (2016), *Sevenin Dileği Vuslat Sevmeyenin Yerini Tutmaz Kâinat* (2016), *Gözler Yanılabilir* (2017)]; **Ali Haydar Koyun** (*Sessizliğim* (1999)]; **Alper Demir**[*Sen Gitmeden Önce* (1998), *Bir Selam Yolla* (1999), *Bir Kere* (2005), *Sen Kokarım* (2009), *Seni Senden İstiyorum* (2011), *A'dan Z'ye Sen Doluyum* (2018), *Halen Umudum Var* (?)]; **Ayşen Coşkun** [*Adı Aşk* (2016)]; **Aziz Öztürk** [*Umutluyum Çünkü Hayallerim Var* (2014)]; **Burak Koçak** (*Şiirim Olsun Dilim* (2013)]; **Burcu Dere** [*Afrikanlı Çocuğun Midesi Kadar Boş Dünya* (2011), *Şiir Kız Ankara* (2012)]; **Büşragül Çelik** [*Hayat Melodisi* (2017)]; **Can Ahmet Vural** [*Yol* (2010), *Güzergâh* (2013), *Adım* (2015)]; **Elif Gamze**

Bozo [*İlle de Hayat* (2009), *Gitmek İçin Gelir Aşk* (2015)]; **Erdal Yalçın** [*Ben Taşı Delen Ot Gibiyim* (2017)]; **Esra Erkeç** [*Bir Dilek Tuttum* (2011)]; **Erhan Karaman** [*Savaşk* (2013), *Ne Şiir Şeysin Sen* (2017)]; **Fatih Arslan** [*Benim Dünyam* (1997), *Üç Kış Bir Bahar* (2007), *Sürgün* (2008), *Ardından* (2011), *Gitme Vakti* (2013), *Soğuk Harfler* (2014), *Bekle* (2016), *Yalnızım* (2017), *Uçurum* (?), *Satırlarım* (?), *Bir Damla Gözyaşı* (?), *Yansıma* (?), *Avucumdaki Şiirler* (?), *Benim Duygularım* (?), *Aşk ve Yalnızlık* (?)]; **Hasibe Gezgin** [*Işıktan Elim* (2012)]; **İbrahim Onat** [*Yalnızlığım* (2015), *Bitmeyen Yollar* (2017)]; **Mitat Karataş** [*İnsanlar Arasında* (2006), *Anlamsız Dünya* (2008), *Şiirler Anlatır* (2013)]; **Muhammed Uzun** [*Kış Güneşi* (2015)]; **Murat Sarıoğlu** [*Vuslat-ı Dem* (2016)]; **Ömer Alıkcı** [*Saklı Sızım* (2009)]; **Senem Ünal** [*Şiirlerime Ses Ver* (albüm)]; **Sermet Gök** [*41 Şiir 41 Damla* (2014)]; **Servet Bardak** [*Rozam* (2017)]; **Sibel Aşçı** [*Hayata Bir Buse* (2018)]; **Süleyman Akbulut** [*Masalsı Yüzleşmeler* (1998)]; **Süleyman Ekici** [*Tahta Kalem* (2003), *Gurbetim Olsaydın İstanbul* (2014)]; **Şevki Kaysal** [*Gönül Gözü* (2011), *Geri Gel Ömür* (2012), *Taş Düştüğü Yerde Ağır* (2014), *Köy Evinde Akşam Vakti* (2016)]; **Şükrü Sürmen** [*Kedileri Seven Bir Şairin Şiir Defterini Kedilerin Parçalayışı* (2001)]; **Talip Kaya** [*Talip'in Dünyasından* (2018)]; **Turan Keleş** [*KıtmirceDualarım* (2012), *Sevgililer Sevgilisine Mektuplar ve Şiirler* (2013)]; **Türkan Başa** [*Tekerlekli Sandalye* (2002), *Sen Gittiğinde Hanımcıları Açmıştı* (2011)]; **Vahdet Kurşun** [*Yok* (2014)]; **Yunus Yılmaz** [*Cana Aşk Düştü* (2014)]; **Yusuf Minnet** [*Merhaba Gönül Dostlarım* (2012), *Yüreğimden Şiirler* (2013)].

Otobiyografik Metin Yazarları

Engelli yazarların kendi dünyalarına dair farkındalık oluşturma amacı, kurmaca olmayan anlatılarda da kendini göstermektedir. Otobiyografik unsurlar barındıran bu metinler, engellilerin günlük hayatta karşılaştıkları zorluklar başta olmak üzere, yazarlarının engellerinden doğan problemleri aşma serüvenleri ve sonradan ortaya çıkan engellerle birlikte değişen yaşamlarına odaklanmaktadır. Bu bağlamda kişisel gelişim kitaplarında karşımıza çıkan motivasyon sağlama, kitapların başlıca amacıdır, denilebilir.

Yazarlar; duygu ve düşüncelerini doğrudan dile getirerek yaşamlarındaki olumlu veya olumsuz yönlerle birlikte beklentilerini de dile getirmişlerdir. Diğer türlerin aksine aydınlık ve iyimser bir üslupla kaleme alınan otobiyografik metinler, engelsiz bireylerin belleklerdeki engelli imajını değiştirmek amacını taşımakta, yeni bir bakış açısı sağlamayı hedeflemektedir. Örneğin Aliye Yücel tarafından kaleme alınan *Engelolji* de yazar engellilerin yanlış bilinip tanındığından hareketle bedensel eksikliklere odaklanmak yerine yeni bir bakış açısı getirmeyi hedeflediğini dile getirmiştir. Halis Kuralay ise “bir âmânın hayata ilişkin notları” üst başlığıyla yayımlanan *Yeniden Hayata Dokunmak* ve *Abese Ruh* adlı eserlerinde engellilerin toplumdan soyutlanmadan hayata nasıl dâhil olabileceklerine odaklanmıştır. Bu metinlerin çoğu, eğitim görmüş, mesleki anlamda başarı göstermiş ve engellerinden dolayı hayattan kopmamış bireylerin kaleminden çıkmış olup bu nedenle etkileyciliği yüksek ve farkındalık yaratacak parçalardır.

Otobiyografik nitelikteki bu kitapların bazıları denemeye bazılarıyla günce türüne yakın olmakla birlikte pek çoğunda keskin tür ayrımından bahsetmek mümkün değildir. Bu nedenle yaşamöyküsel metinler olarak değerlendirilebilecek metinlerin başlıcaları şunlardır:

Abbas Karabulut [*Engelsizce Yaşamak* (2011)]; **Aliye Yücel** [*Engeloji (Cemil Meriç Engel Tanımayan Başarı Ödülü, 2014)*]; **Ayşegül Domaniç Yelçe** [*Sesler, Yüzler, İzler* (2018)]; **Beyhat Gökbulut** [*Birer Birer Terk Ettiler* (2015)]; **Beril Şeker** [*Beni Benimle Anla* (2016)]; **Büşra Ateş**[*Ağlayan Kalpler* (2016)]; **Erdal Yalçın** [*Bana Hayatı Öğretir Misin? (Kişisel Gelişim)* (2016)]; **Fatma Şahin** [*Arafta Kalan Kahkahalar* (2016)]; **Gözde Akkılıç** [*Hayat Gülümserken Gülümser Sana* (2013)]; **Gültekin Yazgan** [*Kör Uçuş* (2002)]; **Halis Kuralay** [*Yeniden Hayata Dokunmak* (2003), *Abese Ruh* (2011)]; **İlknur Peder** [*Elim Sende* (2017)]; **Kerim Selim Altınok**[*Karanlığın Rengi Beyaz* (2006)]; **Mertcan Çelebi** [*Mertcan'ın Kompozisyon Defteri* (2014)]; **Mithat Enç** [*Bitmeyen Gece* (1997)]; **Murat Kefeli** [(*Penceremden Gökyüzüne Sarkarken Aşk* (2013)]; **Mustafa Epik**[*Engel Olma Destek Ol* (2016)]; **Mustafa Erol**[*Herkes Beni Engelli Sanıyo!* (2016)]; **Oğuz Mucurluoğlu** [*Dinle Kardeşim* (2006)]; **Onur Ustaoglu** [*Hey! Biz de Buradayız*(2016)]; **Ömer Bekin Kazan** [*Azmin Gücü* (2013)]; **Pelin Atakan** [*Pelince: Yalnız Değilim Artık* (2016)], **Rukiye Türeyen** [*Kanadı Kırık Melek'in Kanadına Takılanlar* (2018)]; **Satı Merdan İlen** [*Sakatlığa Övgü* (2015)]; **Sibel Aşçı** [*Hayata Bir Buse* (2018)]; **Süleyman Akbulut** [*Sandalye* (2008), *Her Savaş Bir Tanrı Öldürür* (2012)]; **Süleyman Yürük** [*Ben Kapıcı Süleyman* (2012)]; **Şükrü Sürmen** [*Yaşlılar ve Yaşlılık Üzerine Dağınık Notlar* (2000), *Tasarım Üzerine Söyleşiler* (2003), *Ben Sa-kat-lan-dım*(2004), *Tekerlekli Sandalye ile Berlin* (2009), *Karışık Yazılar* (2010)]; **Turan Yalçın** [*Sessiz Dünyadan Esintiler* (2006), *Tokattan Zirveye Doğru* (2007), *Hizmetkâr Lider Recep Yazıcıoğlu* (2013), *Recep Yazıcıoğlu'nun Liderlik Sırları* (2013), *Engelleri Aşanlar* (2014), *(Sağır Öyküler* (2018), *Sende Kafadan* (2018)]; **Vahit Yazgan** [*Galatasaray ve Aşk* (2003), *İçimdeki Acı Bu* (2007), *Ne Var Ne Yok* (2011), *O Ben Değilim Anne* (?)]; **Veysi Fırat** [*Engelsiz Köşe* (2016)]; **Yaşar Salt** [*Senin Hayatında Ben de Varım* (2018)]; **Zeynep Güneri** [*Camdan Kemiklerim Çelikten Kalbim Var* (2009), *Hayat Bana Hazine* (2011)].

Sonuç ve Öneriler

Türkçe yazan engelli bireylerin edebiyata katkısını betimsel bir yöntemle açıklamayı amaçlayan bu çalışmada çoğu yerel yönetimlerin desteğiyle yazınsal üretimlerini sürdüren seksen dört yazar ve şair tespit edilmiştir. Yazarların şiir, roman, hikâye ile özyaşamöyküsü, günce, anı gibi otobiyografik farklı türlerde örnekler verdiği görülmüştür. Şiir ve öykülerde bireysel temalar ağırlık kazanırken diğer türlerde toplumsal cepheye dair durum tespitlerine yer verilmiştir.

Yazar kimliği edinme amacıyla çıktıkları yolda onların bu amaçlarını gerçekleştirebilecekleri birikimi sağlayacak uzmanlar tarafından çeşitli eğitimlerin düzenlenmesi hem sosyal politika bağlamında hem de bireylerin kendilerini gerçekleştirme süreçleri açısından daha etkili olacaktır. Farklı cinsiyet ve yaş gruplarından olan yazar ve şairlerin pek çoğu engellerinden ötürü örgün bir eğitime dahil olamamışlardır. Bu nedenle bireylerin yazınsal okuma ve yazma bağlamında eğitilmesi, amaçladıkları yazar kimliğine erişmeleri noktasında daha etkili bir hamle olacaktır. Kendini anlatma ve duygu paylaşımı amacının ötesine geçerek dili günlük kullanımının dışında sanatın malzemesi olarak görmeye başladıkları anda hedeflenen yazar kimliklerinin edinilmesi gerçekleştirilebilir.

Nitelikten ziyade nicelik bakımından kattığı değerlerle Türk edebiyatını zenginleştiren bu eserlerin çoğu şiir türünde kaleme alınmıştır. Şiir, engelli şairler

tarafından yoğun duygusal birikimin bir aracıdır. Şairlerin kaleminden çıkan dizelerde yaşamın zorlukları, yalnızlık, aşk, zamanın fenalığı işlenen başlıca temalardır. Karamsarlığın ağır bastığı bu metinlerde şairler, ayak yardımıyla metindeki ahengi kurmuşlardır. İmgesel bir çağrışımdan çok benzetmelerle kurulan şiirlerde şairin sesi duyulmaktadır. Engelli yazarların kaleminden çıkan öykülerde de benzer bir eğilim görülmekte iken roman türünün örneklerinde farklı eğilimler göze çarpmaktadır. Polisiyeden çocuk romanına uzanan bir çeşitlilikten bahsedilebilir. Engelli yazarların eser verdikleri diğer türler anı ve özyaşamöyküsüdür. Türlerle dair özelliklerin iç içe geçtiği bu metinlerde engelli yaşamının zorlukları ve bu zorlukların üstesinden nasıl gelindiği işlenmiştir. Deneme türüne yaklaşan örneklerde ise engelli yaşamının toplumsal şartlardan doğan zorlukları ve bunlara ilişkin çözüm yolları sunulmuştur.

Bu metinler yalnızca yazınsal bir malzeme olarak değerlendirilmemelidir. Sosyal bilimlerin konuyla ilgilenen pek çok branşı için de veri sağlamaktadır. Engelli bireyin psikolojisi ve toplumda kendini konumlandırmasına dair pek çok unsura bu metinlerde rastlanılabilir. Metinler, engelli bireylerin iç dünyalarının dışavurmaları noktasında çok önemlidir. Ortaya çıkan bu birikimin gelişen teknolojik imkânlarla birlikte daha da artacağı muhakkaktır. Ancak daha nitelikli ve yazınsal yönü ağır basan metinlerle birlikte engellerden doğan duygu aktarımının ötesine geçilmesi mümkündür. Bu nedenle yetenekleriyle ön plana çıkan bütün engelli bireylerin yetenekleri yazarlık atölyeleriyle desteklenmelidir. Yazınsal üretim süreçlerini eğitim ve birikimle destekleyen yazar ve şairleri engelli kimliklerinden sıyrılacak ve böylelikle engellerini daha güçlü biçimde aşacaklardır.

KAYNAKLAR

(2010). “Engelleri aşan 22 yaşındaki özürlü şair şiirlerini kitapta topladı”. **Engelliler.biz**. Erişim Adresi: <https://www.engelliler.biz/forum/engellilerle-ilgili-haberler/39579-engelleri-asan-22-yasindaki-ozurlu-sair-siirlerini-kitapta-topladi.html>. Erişim Tarihi: 01.09.2019.

(2013). “Engelli şair, hayata şiir yazarak tutunuyor”. **Hürriyet**. Erişim Adresi: <http://www.hurriyet.com.tr/engelli-sair-hayata-siir-yazarak-tutunuyor-25371804>. Erişim Tarihi: 01.09.2019.

(2014). “Aziz Öztürk engelleri şiirlerle aştı”. **Yaşadıkça.com**. Erişim Adresi: <http://www.yasadikca.com/engelleri-siirlerle-asti-20344>. Erişim Tarihi: 01.09.2019.

(2014). “Engelli Mertcan engel tanımıyor”. **Haberler.com**. Erişim Adresi: <https://www.haberler.com/engelli-mertcan-engel-tanimiyor-6238676-haberi/>. Erişim Tarihi: 01.09.2019.

(2014). “İki kolu yok ama engel tanımıyor!” **Milliyet**. Erişim Adresi: <http://www.milliyet.com.tr/iki-kolu-yok-ama-engel-tanimiyor--gundem-1948928/>. Erişim Tarihi: 01.09.2019.

- (2015). “Engelli yazar Vahit Yazgan 4. Kitabına yayınevi arıyor”. **Samsun Gazetesi**. Erişim Adresi: <https://www.samsungazetesi.com/samsun/engelli-yazar-vahit-yazgan-4-kitabina-yayinevi-ariyor-h683484.html>. Erişim Tarihi: 01.09.2019.
- (2015). “Kas hastası Can Ahmet Vural’ın 3. kitabı yayımlandı”. **Yaşadıkça.com** Erişim Adresi: <http://www.yasadikca.com/ahmet-vuralin-yeni-kitabi-27144>. Erişim Tarihi: 01.09.2019.
- (2011). “Polis olamadı kitabını yazdı”. **Star**. Erişim Adresi: <https://www.star.com.tr/kultur-sanat/polis-olamadi-kitabini-yazdi-haber-1068471/>. Erişim Tarihi: 01.09.2019.
- (2016). “ALS hastası öğretmen gözleriyle kitap yazdı”. **Haber Türk**. Erişim Adresi: <https://www.haberturk.com/yasam/haber/1184933-als-hastasi-ogretmen-gozleriyle-kitap-yazdi>. Erişim Tarihi: 01.09.2019.
- (2016). “Nurçin Arlı, 3 makineyle yaşam mücadelesi veriyor”. **İHA**. Erişim Adresi: <http://www.ih.com.tr/haber-nurcin-arli-3-makineyle-yasam-mucadelesi-veriyor-604848>. Erişim Tarihi: 01.09.2019.
- (2016). “Senem Ünal’ın hayat mücadelesi, sadece engellilere değil sağlıklı insanlara ibretlik ders veriyor”. **Karar**. Erişim Adresi: <http://www.karar.com/gundem-haberleri/siir-ugruna-sag-elini-feda-etti-137563>. Erişim Tarihi: 01.09.2019.
- (2016). “Hayali istihbaratçı olma, izlediği dizi hayatını değiştirdi”. **Milliyet**. Erişim Adresi: <http://www.milliyet.com.tr/gundem/hayali-istihbaratci-olmakti-izledigi-dizi-hayatini-degistirdi-2205619>. Erişim Tarihi: 01.09.2019.
- (2018). “Engelli Vatandaş Kendi Yazmış Olduğu Şiir Kitabını Vali Aykut Pekmez’e Taktim Etti”. **Aksaray Valiliği**. Erişim Adresi: <http://www.aksaray.gov.tr/engelli-vatandas-kendi-yazmis-oldugu-siir-kitabini-vali-aykut-pekmeze-taktim-etti>. Erişim Tarihi: 01.09.2019.
- (2018). “Kendisi gibi olan hastaların hayatını kolaylaştırmak için kitap yazdı”. **Milliyet**. Erişim Adresi: <http://www.milliyet.com.tr/kendisi-gibi-olan-hastalarin-hayatini-trabzon-yerelhaber-2614612>. Erişim Tarihi: 01.09.2019.
- (2018). “Kullanabildiği tek parmağıyla kitap Yazdı”. **Posta**. Erişim Adresi: <https://www.posta.com.tr/kullanabildigi-tek-parmagiyla-kitap-yazdi-1403597>. Erişim Tarihi: 01.09.2019.
- (2018). Hawking gibi Sibel öğretmen düşüncelerini kitaba döktü”. **Yaşadıkça.biz**. Erişim Adresi: <http://www.yasadikca.com/hawking-gibi-sibel-ogretmen-dusuncelerini-kitaba-doktu-35399>. Erişim Tarihi: 01.09.2019.
- (2019). “Engelsiz yazarlar 11. Kocaeli Kitap Fuarı’nda”. **Yaşadıkça.com**. Erişim Adresi: <http://www.yasadikca.com/engelsiz-yazarlar-kocaeli-fuarinda-37797>. Erişim Tarihi: 01.09.2019.
- ÇAĞLAYAN, Özgül (2013). “İşte benim şair ve yazarım: Esra Erkeç”. **Haber Kültür**. Erişim Adresi: http://www.haberkultur.net/HD5787_iste-benim-sair-ve-yazarim---esra-erkec.html. Erişim Tarihi: 01.09.2019.

KABADAYI, Fatma Ç. (2014). “Gönül gözüyle başaran şair; Yunus Yılmaz ile söyleşi”. **Habername**. Erişim Adresi: <http://www.habername.com/yazi-fatma-c-kabadayi-gonul-gozuyle-basaran-sair-yunus-yilmaz-ile-soylesi-10845.htm>. Erişim Tarihi: 01.09.2019.

KIRCI, Şebnem (2018). “Genç, başarılı, hayalperest: Gökçe Nas Oğuzlar”. **Raillife**. Erişim Adresi: <http://www.raillife.com.tr/genc-basarili-hayalperest-gokce-nas-oguzlar/>. Erişim Tarihi: 01.09.2019.

PAMIR, Balçiçek (2007). “İnsan kör, sağır nasıl yaşar? İşte hayata sarılışın öyküsü”. **Sabah**. Erişim Adresi: <http://arsiv.sabah.com.tr/2007/10/16/haber,C49E398A48B54DFF87C3D8F2325311C9.html>. Erişim Tarihi: 01.09.2019.

SATANA, Nazan S. (2018). “Engelli yazar Yaşar Salt engelli sorunlarını kaleme aldı”. **Milliyet Blog**. Erişim Adresi: <http://blog.milliyet.com.tr/engelli-yazar-yasar-salt-engelli-sorunlarini-kaleme-aldi/Blog/?BlogNo=589055>. Erişim Tarihi: 01.09.2019.

ŞENGÜL, Pınar (2005). “Bu sevinç 16 yılın Ödülü”. **Sabah**. Erişim Adresi: <http://arsiv.sabah.com.tr/2005/05/08/gnd101.html>. Erişim Tarihi: 01.09.2019.